

ձայն, թեև երկուսը եւ թուրքերը թուով առաւել էին մուսլիմներէն: Զատուհան իւրայիններով նահատակեցաւ Արտաշէի գաշտուս: Էջուստանի վերայ կատաղարեց նորա եղայր Հաջըշէ Ի. Արդուսէ (Ա.Ա.Բ. պատմութեան, որ Զատուհանս սպանեցաւ Քալանշարով):

(Շարունակելի:)

Ր. ՆԱԿԱԹԵՆՍ

Ի Ե Ձ Ո Ւ Ա Ր Ա Ն Ա Վ Ա Ն

Ս Տ Ո Ր Գ Բ Ը Ն Ե Վ Ն Ը Ն Ը Ս Չ Յ Ո Ր Թ Ի Ն Ի Զ

(Շարունակելի)

28.

1. Հայ. ո՞ (ոյ կամ Ի) "ցորան, ծղոտ, եղեգն ցորենոյ, ա. ցորենի կամ դարբի ծեղ" = Տրեւեր. *rod-yo- առ օրն, նոյն բառն ո՞ "կարգ, շար, եղանակ, Տճմա. որակաւոր:

Հայ. կարգ (-ոյ) *գրգի-ի տեղ = սիր. vārgas որ. "խուփ, բաժին, հրը Հայ. եւ սիր. բառերը լատ. volgas, vulgus- "ամբոխ, ժողովուրդ, իրեր. solis "լրտթիւն, բազմութիւն, էն տարբեր, սիր. բառը Տրեւեր. *vōrgas, Հայ. բառը *vargā- ձեւին կը համապատասխանէ, Տճմա. կարգաւոր = Տրեւեր. *vargā-dhoros:

2. Հայ. որդիոյն (-ի) "Թափարգ, լար, բառը որդւնի *բ-ի տեղ առ vārus, vāto առ Walde 516. եւ -դ-ոյն (ա. վերը նառադ-ոյն), որինն *voghmaghti Տրեւեր. ձեւին կը համապատասխանէ:

Հայ. լար (-ոյ, -ի) կամ -ոյ, բառը կը համեմատուի Lidén, Arm. Stud. (էջ 100, համ. 69) լատ. lorum (*ulōro-) "հոկ, երածք, լար կապերու, երասանակ, յուն. եպ. ին. εὐλῶσα, գոր. ἀλῆσα, յոթ. "սանձ, ἀβλήρα, ἡνία Hes. εὐλῆρωσάν, πλῆγῶν Hes. (*ulero) քառերան Տեառ. Այս *ul-ō, *ul-ō, ul-ō, *uel, drehen, winden, flechten "արմատին կը պատկանի, Տճմա. շ. օ. լիտ. vėliū "դերանք, մարջ հրեւեալք Ի միմանս, val-ti-s "գծիկ, սեւիան, առաւ voloti "նետք հրեւեղ. սիր. vata (*ulō-to) "լուսն, valayā- "ապարանջան, յուն. ἐλένη "հրեւեալ կողով" սիր. val-kā "բուշ (ծառնի կեղեւին թեւեր) լեհ. wlok-no "գծիկ, առաւ. volokno "դերան, նետք" սիր. valga "սանձ, լիտա. valgs "կապ, լար, հանգը. wloń Ի. (*ulōgā) "թեւէ նետք, ծիւ, Տճմա. նաեւ Lidén, Studien z. altind. und verg. Sprachgesch. 48 սյ. 4:

Հայ. լար = որինն ըստ Lidénի *ulō-ro կամ *ulō-rā (*ul-gro, -ā) Տճմա. փռան առ լատ. clivus, սիր. grī-, Ի առ յուն. πλειςος, plēisus, Լատ. առ լիտ. blaus Եւայրն, իսկ Տրեւեր. ար Հայ. երգ. եղաւ. երգիչ-ոսյանի արցն առ յուն. ῥήγνου Meillet MSL 10, 281, որիչ բաղաձայնաբանութեան առջեւ "եւ Ի ձայնաւորներ քանուկու. են, Տճմա. որդի-ոյն uterus" (Տրեւ. href,

Տրեւեր. gr) երեւի՞ (յուն. πρέπω Տրեւեր. pr) եղայր Տրեւեր. dhr:

3. Lidén, Arm. Stud. էջ 88—91 համ. 63. Հայ. որդ, որդի, որդաւ, որդաւ, (որդաւոր, որդի-ն) բառերուն արմ.-ը or- Տրեւեր. "որ-էն կը բացատրէ՝ համեմատելով նորա հետ առաւ. per-ինս "կայծակ, որոտման լարոյ", "որոտման աստուանն առ հին պատգ., շեւ. perun, "որոտուան, լարա որոտման", լեհ. piorun, "շանթի հարուած, շղիւն, սլով. փռուս. perun եւ այլն բառերը: Ալով. perunū արդէն վարդոյ կապուած է հեկտ. perq, pirati "դարնել, հարուածել, լուսլ, լիտ. peruni բառերուն հետ (սլով. -սուն "ող, է, Տճմա. զ. օ. առաւ. dëgún "վարդոյ առ dëgatū, perunū որինն էր "der Schlagende":

Այս բաղա. սլով. արմ.-ը *per "դարնել" Եւ սլով. perunū որոտմ. մի եւ նոյն է ըստ Buggeի Հայ. նորի-նէր, կառ. նոր է բառի հետ Եւ Meillet Esquisse 100 հետեւ. սիր. parjánya "Name des Gewitter- und Regentogens des vedischen Zeitalters" սլ կը համեմատէ նկատելով մի եւ նոյն ժամանակ մեծ յաջողութեամբ, որ parjánya (Տրեւեր. *pergeni-jo) Հայ. նորի (-բջ) Ի հետ Եւ perunū եւ ըստ Lidénի ռուս. սլ (*per, *pūr) Հայ. կառ. հար (բջ) Ի հետ առիւր ձոտ յարաբերութեան մէջ է:

Հայ. նորի-նէր. լուրի-նէր Եւայրն կը դարձածուին շանթի եւ կայծակի համար, Տճմա. շանթի նորուոր, լուրի-նէր-նէր:

Հնդկեր., *perq- "schlagen" "էն եւ ըստ Meillet-ի յժ. ա. լիտ. perkinas "Donner, der Donnergott der alten Litauer", perkinija "Gewitter", լիտա. perkinas, perkinija, պրուս. percumis "Donner", հարեւ. "նոր. Fiorynū "die Mutter des Thor" (Տճմա. նաեւ v. Grienberg, Arch. für slav. Phil. 18, 13):

Ինչպէս արդէն "Beiträge zur arm. Ethnologie" (Budapest, 1897) ըսած եմ, սիր. parjánya-ի հետ կապուելու է նաեւ Հայ. երկն- (երկն-ը) *երկնի, Տրեւեր. *pergeni բառը: Հայ. երկն բառի մէջ սլ -իւր իւր (իւրեւ) էն է, ինչպէս հուն. սլ ըսած եմ, իսկ երբ հիմայ երկն Ի տեղ առնելով *երկն երկն-ի տեղ ըստ իս սկզբնաբար "Donnerleidend" նշանակութեան ունէր, ըսյոյ երկն-ի նախախնայք donnernd էր, իսկ կարելի է, որ հարկաւոր չէ *երկն-ը *per-էն երկն բառը բացատրել, սլ միայն *per-էն (Տճմա. մալով. per-ինս Եւ անասանք բառը միայն էր Ի ներս տեւեր ունի: Այս երկրորդ ձայնական լուծումն երկն բառին զուցէ աւելի հաստատական է:

Հայ. երեւ (-ի), երեւ-ի՞ բառերուն մէջ Եւ սլ, ինչպէս Hübschmann 444 կրկնածու մը տեսնելով՝ նոյն per "schlagen" արմատը կը փնտռուի, երեւ-ի՞ սկզբնաբար զուցէ որինն *ս-ը-ի-նէր էր *per+per-mi Տրեւեր. ձեւով, մինչ կրկնել թիւեր per-ին նարագոյն է սկզբնատառ, ք ձայնին ինչպէն:

3 Հայ. նորի-նէր դուր. առ Lidén, Arm. Stud. էջ 88-89, համ. 63:

4. Հայ. ծոռոյ (է) բառին, որուն վայել էր Spr. Abh. 1, 195 եւ 2, 241, իսկ երկրորդ անգամ վերջ խօսած եմ, Lidén, Arm. Stud. էջ 51, համ. 33, զոտ բացատրութիւն կու տայ, շքնդունելով Buggeէ Etrusk. և Arm. 1, 85 հետեւ, KZ. 32, 99 եւ 47, Fr. Müllerէ WZKM. 7, 381, Բաղբառաբան Spr. Abh. 1. և բառածերքու անասկ բացատրութիւններ, „Pedersen's [KZ. 30, 398] Kombination von ծոռոյ“, mit gr. γέρων-γρῶς կ'ըսէ Lidén, „trägt dem — keine Rechnung“.

Բայտ Lidén-ի այ „in Personenbezeichnungen häufig“ հաստատուելու հնգ եւր. *-ān էր (ursprünglich abstr.- und kollekt.- „bildend“). Հայ. ու — *rs բլլալով ծոռոյ հնգ եւր. *gys-ān էր, հմտ. զ. օ. սիբ. padāni „Fussgänger, Fussknecht“ առ padāyāte „gehen“: Այս *gys-նոյն է հանգղ. cierran, cyrran, cerran, կաս. cierende եւ այլն „to turn, bring into a certain state, convert“; reduce to subjection; intr. „to turn; go, return“, be-cierran „drehen“, արեւմտ. գ. *karrivan; cierr ու. (*karri-) „time, occasion, affair, business“ սիբ. kerren (be kēren) „kehren, wenden, eine Richtung geben“ բառերուն հետ արեւմտ. գ. *karf նիւզ. *kars էր, որ բայտ Zupitzaէ Germ. Gutt կայ նաեւ կիւմբ. gyrru „treiben, senden“ բառի մէջն ալ:

5. Հայ. փնդոյ (է) առմ. և փնդոյնի բառերուն մէջ է հնգ եւր. փնդն է փնդն ձայնաւորաց առաջ եկած է այսպէս, որ փնդոյն բառուած բառին վերջին մասն էր եւ նման ձեւ մ'ունիւնց ալ պարսկերէ (էս արմ.) բառի մէջ, որուն վայտ առած կարծիքս ա. վերջ: Կման գրութեան մէջ ծագած սերմն փնդոյն ալ (չ. օ. *պարս-փնդոյն), որ *սնդոյն եւ փնդոյն բայտ իս մի եւ նոյն ծննդն, binden“ արմատն են, *bhidhā եւ *bhidhā-ն:

Lidén, Arm. Stud. 6 փնդոյնի վայել էր կարգանք. „Mit nhd. winden u. s. w. verbindet Scheffelowitz BB. 29, 43 եւ 62 arm. փնդոյն, aber schon das v (statt g-) macht die Zusammenstellung verdächtig (anders, freilich unsicherer über փնդոյն Bugge KZ. 32, 27)“.

6. Հնգ եւր. *wendh „winden, wenden, wickeln, drehen, flechten“, արմատք կայ բայտ Lidénի Arm. Stud. 5, համ. 1. Հայ. քիւղ (քիւղի, քիւղոյ) բառի մէջ հնգ եւր. *wendhā-էն առ հարեւմտ. նորգ. winda „winden“, wickeln, drehen, flechten,“ հանգղ. windan „to wind twine, weave; turn“, հիբ. wintan „torqueo, contorqueo“, գուլթ. biwindan „umwickeln, einwickeln“ եւ այլն, հմտ. հիբ. windinga Gl. „monile, ornamentum mulieris“, „Demnach ist քիւղ „կ'ըսէ Lidén, „ursprünglich „der spiralgewundene oder aus zwei oder mehreren Drähten oder Barren zusammengewundene Ring“, հմտ. յուն էրմա „մանեակ“, ὄριος „քայտ“, մանեակ“ առ Երոս, lat. serō „փրցընել, ճարմանդել“ յուն. Ἐλιξος «պարսպանդան» առ Էլիէ «հիւսեալ» լատ. torques առ torquēo եւ այլն:

Հայ. քիւղոյ (քիւղոյնի) նշանակութեան մէջ քիւղ ունի, տարբեր քիւղ եւ երկրորդ քիւղալէն Kugel, Ball; (Bienenchwarm), նշանակութեան մէջ („auch Hübschmann Arm. Gr. 1, 130 unterscheidet die homonymen Wörter nicht 'կ'ըսէ Lidén); Հայ. քիւղի „Ranke“-ի հետ. հիբ. նորգ. winde Convolvulus, եւ հանգղ. բանջարեւոտ անուններ wudwinde wædre-winde ալ կապուելու են, հմտ. մանեակն հիբ. uwinlon „Rebschösslinge“ եւ հանգղ. ye-wind „բարունակ որթոյն“:

Ստուգելու հետաքրքրական է Lidén-ի գրելէ հնգ եւր. համեմատական լեզուաբանութիւնը:

(Շարունակելով) ՂՈՒՍԱՍ ԱՆԻՐՈՒԿԱՍԱՆՈՒ

Ս Ս Տ Ե Ն Ա Ս Ո Ս Ա Ն

Ե Ր Ա Լ Գ Լ Ի Գ Ե Ն

Հայերէն ուսումնասիրութիւնք

(Armenische Studien von Evald Lidén, Göteborg 1906, 1—149)՝

(Շարունակելով)

Կրթութեան ար. — ասորերէն, ասոր. — ասորերէն, արբ. — արաբերէն, գոտ գտորերէն, էբր. — եբրայցիերէն, էթ. — էթովպերէն, լատ. — լատիներէն, հա. — հին սուղիերէն, հե. — հնդկաստանական, հհ. — հին հնդկերէն (սանսկրիտ), հգ. — հին վերին գերմաներէն, սիբ. — սիբիրի գերման. հիբ. — հին գաղղիերէն, հլ. — հին սլաւերէն յն. — յունարէն, նպ. — նոր պարսկերէն, օհլ. — պահլաւերէն, օւլթ. — օւսթրերէն, օւլթ. — սանսկրիտ, փն. — փրիսիկերէն, օսկ. — օսկերէն:

1. Գինգ, սեռ. գնդի = հեւր. *wendhā հմտ. հա. windan, to wind հլգ. wintan „torqueo“ գոտ. bi-windan „umwickeln“ ուլթ. uendu „veritto“ հհ. vandhura- „Wagenkorb“.

Համեմատութիւն, թէ եւ հմտուած (ինչպէս եւ այլ դեպքերում) գլխաւորապէս գերմանական լեզուներէ վկայութեան վերայ, հակառակ չէ հայերէնին ձայնական օրէնքներին: Սակայն Հայ. Գ = հեւր. dh արգարացնելու համար հեղինակի յիշած հհ. vandhura- (Wagenkorb) բառը ըստ իւր վիճելի իմաստի չէ կարող առարար հանդիսանալ:

Կ Երգելի գիտականը առանձին նամակով ինքրած է իւր լուր բանասերներէ ի դեպս յայտարարել. որ նորս ուսումնասիրութիւնը ձեռք բերել ցանկացող դիւրու. է Buchhandlung Wetterger und Kerber, Göttingen (Göteborg), Schweden. Preis Mark 3.40. Նոյն յարանոց ըստ է տեսել նաեւ Jahresbericht der Universität Göteborg 12-րդ հատորի մէջ:

Յ ԹԿ՝ Հանդէս Ամսօրեայ, Թիւ 11 էջ 333, 1906